

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Úvodní kapitoly z filosofie \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Úvodní kapitoly z filosofie \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 10. 2. 1995

◆ lecture, Czech, origin: 10. 2. 1995

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK] [1995]

Přednáška o Jaspersovi

17. 2. 1995 [asi]

STRANA A

Je to doklad toho, jak je Jaspers závislý na tom tradičním nepochopení křesťanů, co to je vlastně víra. Že to prostě přebírá. On nekriticky přejímá to předsudečné nebo to helenizované pojetí víry, ačkoliv sám se distancuje od křesťanství. Odmítá zejména zjevení, myšlenku zjevení. Což je to nejneepochopitelnější u toho filosofa. Jinak je to strašně zajímavé a já to celkem doporučuju ke čtení. Ale tímhle je posedlý. Ale tímhle je posedlý – ačkoliv je to filosof existence, je posedlý čímsi, co jsou zbytky pozitivismu – takříkajíc, velmi široce. Není to jenom pozitivismus, ale tak v podstatě.

[1:05] Takže si přečteme několik vět a budeme je komentovat z toho hlediska, které jsem tady předváděl už předtím. Je to z druhé přednášky a budeme postupovat proti směru postupu Jaspersovu, to jest nejprve několik řádek ze třetí stránky té druhé přednášky, a potom se vrátíme k tomu začátku té přednášky. Tak – on tam v této druhé přednášce po několika krátkých odstavečcích jakéhosi úvodu chce zopakovat krátce v jiné podobě to, co je řečeno v první kapitole. A zopakovává to tak, že nejprve mluví o prostoru obsahů, o co vlastně jde. A tento prostor podle něho se otevírá čtyřmi otázkami. První otázka: Co vím? Sluší se dodat, že Jaspers je velice závislý – to je možná špatně řečeno – velice intenzivně navazuje na Kanta. V jistém smyslu je to kantovec. Ovšem kantovec jiného typu, než je ten novokantismus, neokantismus, a jiného typu než sám Kant. To je prostě reinterpretační tohoto velkého myslitele. A vřelé texty má o Kantovi. A tedy ty jeho otázky navazují na Kantovy otázky, pochopitelně. Jsou známé ty tři základní Kantovy otázky; on to trochu modifikuje. Říká: prostor obsahů se otevírá čtyřmi otázkami. Za prvé: Co vím? To je otázka dobře řecká, protože také Řekové se ptali: co víme a co si jenom myslíme, co se domníváme, co se nám zdá? To je *doxa* proti *epistémé*. Otázka nemíří na to, co vím, nýbrž co vím. Ne co si myslím o něčem, ale co skutečně vím. Tak to je první otázka.

[4:10] Potom druhá otázka se týká toho „co“. Tedy ta je: Co autenticky jest? Co to je „autenticky“? Autos je sám – co je samo v sobě, samo o sobě. Co není jenom proto, že já jsem to nějakým způsobem vytvořil, ať už v mysli nebo skutečně. To jest například tento stůl není autenticky, to je prostě uměle vyrobená věc. To nepatří do skutečnosti autentické, to je upravená skutečnost, polidštěná skutečnost. Tedy to, co autenticky jest, je to, co je samo o sobě, na čem člověk nenechal své stopy.

[5:15] Třetí otázka: Co je pravda? To nebudu teď komentovat, protože tím se zabýváme celou dobu. A poslední, čtvrtá otázka: Jak vím? Jak se liší otázka „Jak vím?“ od té první otázky „Co vím?“ – ne „Co vím“, nýbrž „Co vím“? Proč tam to chci vidět to „jak“? Jestliže mi jde o rozlišení, co se domnívám a co vím, tak to znamená, že já teď už jsem se nějak odpoutal od toho „co“ a teď chci rozlišit mezi tím, co vskutku vím a co nevím, co jenom si myslím, co se domnívám, co se mi zdá, ono se to tak jeví a tak dál. A proti tomu stavím to „vím“. Já už nějakým způsobem kontrolovu své myšlenky a rozlišuji mezi tím, co vím a co se pouze domnívám. Ale ta kontrola musí být podrobena také kontrole. A tedy teď je otázka, jak vím – jak vím, že vím? To patří k tomu. Čili to je celá ta epistemologická oblast, která se vlastně nestará tolik o to, co je a co je třeba předmětem vědění, nýbrž o to vědění samo, o povahu toho vědění. To už nejde jenom o rozlišení toho, co vím a co se mi jenom zdá nebo co se domnívám,

ale jde o povahu toho vědění. Já musím podrobit zkoumání to své vědění. Pochopitelně i to své nevědění, to je také stará tradice – vím, že nevím. Právě to jediné, co ví Sókratés a čím se liší od ostatních a v čem je moudřejší, než jsou ostatní, je to, že ví, že nic pořádně neví. Kdežto ostatní se domnívají, že strašné věci vědí. Jinak nikdo podle Sókrata, nikdo nic pořádně neví. Ale on je o to moudřejší, a také každý další, to není tak, že Sókratés je nejmoudřejší ze všech lidí, tak ta otázka nestojí, nýbrž „zda je někdo moudřejší než Sókratés“. Moudřejší než Sókratés nemůže být, leč bůh nebo bozi, aby bylo jasno, abychom zůstali věrni tomu Sókratovu světu. Ale o to je moudřejší, a každý z nich, nejenom Sókratés, každý z těch jeho žáků nebo následovníků, kdo ví, že nic neví, je také tak moudrý jako Sókratés.

[8:40] Tady vidíme, že patří do toho nejenom to „jak vím“, ale do toho nutně patří také otázka přesně vědět, co nevím a proč to nevím a jak to nevím, tedy ta do toho také patří. Tak to jsou první dvě a půl řádky z toho prvního oddílu druhé přednášky „Prostor obsahů“. Ale v tom dalším probírá ty jednotlivé otázky a my se teď zaměříme na tu třetí otázku, totiž „Co je pravda“. A na to odpovídá Jaspers: „Třetí otázka: Co je pravda? Odpověď: V každém způsobu objímajícího, jímž jsme my, je zakořeněn zvláštní smysl pravého bytí.“¹

[9:50] Tak nejprve musíme objasnit některé termíny. Především to „objímající“ a „způsob objímajícího“. Možná, že někteří z vás už o tom něco slyšeli. Jaspers v této věci navazuje na presokratika Hérakleita, který v jednom zlomku, který se dochoval, prohlásil, že – není to přesně nazpaměť, ale můžete se na to podívat do překladu Karla Svobody... V tom novém překladu Kratochvíla a Kosíka jsou všechny zlomky, ale obávám se, že filosofie, která je potřeba k tomu pochopení, je tam vadná... Některé věci tam padají pod stůl... Jsou přeloženy tak, že člověku uniknou... Tak já to teď budu říkat spíš ve smyslu, jak to přeložil Karel Svoboda, u kterého tam zase naopak filosofie není téměř žádná, protože Svoboda byl filolog... Jsou tam některé naprosté chyby, ale není to vadná filosofie... Ale filologicky je to dost spolehlivé. Kdežto tady je filologie podrobená, podřazena filosofii... Tam třeba ta chyba Svobodova je, že hned na začátku je... překládá „Ta věčná řeč, podle které se všechno děje“, a do závorky dá „logos“. Je to nonsens – on prostě nevzal na vědomí, že logos u Hérakleita je prostě – že Hérakleitos tím zavádí způsob lepších filosofů, že když vezmou nějaké slovo z běžné řeči, z běžného jazyka, jako je logos... tak že filosof poukáže buď výslovně, nebo nevýslovně, ale užitím toho termínu ke kořenům slova. A kořen toho slova *logos* a *legein* je „sbíratí“. Čili není to řeč, v tom není to sbírání... Mimochodem to je výzva pro vás, abyste zvážili, zda ten zakořeněný zvyk překládat začátek Janova evangelia jako „Na počátku bylo slovo“, je správný. My pak musíme vyložit, co to je to slovo, kde to ten pisatel vzal... Jak to souvisí s Filónem, židovským myslitelem, který přejal, adaptoval, upravil logos té helénistické tradice... A první, kdo užil filosoficky slova „logos“, byl Hérakleitos. A jestliže on říká, že je třeba postavit otázku, a my tam máme jenom ten kousek zlomku, to není celá věta... kde mluví o tom nejkrásnějším světě, *kallistos kosmos*... ten nejkrásnější krásně uspořádaný svět, by byl bez logu pouhou hromadou náhodně rozházených věcí. Logos dělá ze světa svět, respektive logos z pouhé hromady skutečností, věcí, svět, nejkrásnější krásně uspořádaný svět.

[17:00] A teď někteří to vykládají jako podle Hérakleitovy filosofické řeči, že se teď najednou ukáže svět jako nejkrásněji uspořádaný... Pochopitelně je to nesmysl. Tam vnášejí něco, co je zcela moderní, co je v tom nihilistickém smyslu, jak o tom mluví Nietzsche moderní. To je nefilosofie, která předpokládá, že svět je hromada náhodně rozházených věcí. Filosof neví, ale musí hypotézu, že... ,

¹ JASPERS, Karl. *Filosofická víra*. Přeložili Aleš Havlíček, Břetislav Horyna, Jan Sokol a Mario Stretti. Praha: OIKOYMENH, 1994, s. 23.

tuto hypotézu musí předpokládat, převzít za vlastní. Když to neudělá, nemůže filosofovat a bude pouhým vědcem. ... I kdyby se náhodou všichni odborní vědci domluvili..., nikdy to nebude žádný výklad o univerzu, nýbrž bude to výklad o multiverzu. Toto vyjádřil kdysi Patočka, že vědy si rozdělily univerzum, a už nikdy ho nedají dohromady. To, co nám předstírají, je multiverzum, a ne univerzum.

[19:25] Mně se zdá, že je to velmi šťastně vyjádřeno a že se to musí aplikovat i na jiné souvislosti, například že naše univerzity – a nejen naše, ve světě – vůbec nejsou univerzity. Pardubice teď mají univerzitu... Parlament, protože je plný ignorantů, se usnese, že to je universita.

A teď jsou všichni postaveni před hotovou věc. První tuto blbost udělal prezident, když slíbil Opavě a Ostravě, že to budou university pár kilometrů od sebe. Teď udělal tutéž blbost po pěti letech, tam to bylo možno ještě chápat jako takovým trošku oblouzněním novou situací, a teď parlament po pěti letech rozhodne o několika dalších universitách, aniž by se ptal, co to je universita. Oni si nikdy nepostavili otázku, co to je universita, proč se to jmenuje universita, jakou to má tradici.

Na celém světě jsou také vysoké školy technické, například Georg Picht, protestantský filosof velmi dobrý, kterého jsem vám už několikrát [nesrozumitelné], ten učil na vysoké technické škole filosofii. Mají tam filosofii a neříkali tomu nikdy universita. Kdežto tyhle tam filosofii nikdy neměly. Teď žádali – odpusťte, že jsem do toho zaběhl – žádali akreditační komisi, aby schválila zřízení humanitní fakulty. Jednak co to je humanitní fakulta, řekněme, že to je něco jako filosofická fakulta, ale přitom oni základ té fakulty vidějí v tom, že přejmenují ústav pro studium jazyků, který tam byl při té strojírenské a nějaké...

Jiný hlas: Chemicko-technologická, jo.

Hejdánek: Tak přitom byl ústav cizích jazyků, aby absolventi, inženýři v podstatě, také uměli nějaké jazyky, aby měli možnost číst odborné texty a nejenom soukromě. Čili to je prostě takový jazykový ústav, který je tam učil, aby uměli přečíst cizí text a eventuálně se primitivně domluvili s cizincem, pokud jde o jejich obor a tak dále. A teď se z toho má stát filologická fakulta nebo několik filologických kateder v rámci humanitní fakulty.

No referát k tomu měl Jařab, rektor olomoucké fakulty, sám anglista a vynikající jazykovědec, a říkal: „Vždyť ti lidé tam nikdy nedělali...“ Oni jsou dobří, já je znám, jazykově jsou velmi dobří, na úrovni, ale vždyť oni tam nikdy nedělali literaturu! Jak může přednášet někdo literaturu jenom proto, že má vystudovanou anglistiku někde na nějaké fakultě a tam musel tu literaturu dělat?

To prostě znamená, že každý absolvent, který musel dělat zkoušku třeba z historie, nebo na filosofické fakultě každý absolvent musí udělat také zkoušku z filosofie, tak už je připraven k tomu, aby přednášel tu filosofii. Oni budou přednášet anglickou literaturu jenom proto, že ji studovali. Oni se musejí nejdřív habilitovat v tom oboru. Oni nejsou habilitovaní. No tak samozřejmě to padlo pod stůl, ale to je všechno, co akreditační komise může udělat, že jim prostě nedá právo, aby jejich absolventi byli pak ani bakaláři, natož magistři v nějakých těch oborech, které tam budou dělat.

Ale samozřejmě když je to universita, tak rektor má právo tam založit fakultu jakoukoli. Třeba právnickou, a nemít tam jediného právníka. Takhle to vypadá. Jenomže samozřejmě nikdo tam nepůjde studovat, pokud bude dobře vědět, že nedostane žádný titul. Tak tam půjde studovat, někdo mu tam bude cancat něco a on potom bude říkat, že v Pardubicích vystudoval práva. Ale bude to říkat a každý tomu musí věřit, a kdo ne, tak tam musí do Pardubic běžet. To jsou šílenosti. Ale odpusťte, že jsem to tady...

Tedy univerzity jsou také multiverzity, a to i ty správné, ty pravé univerzity, protože jsou to velkovýrobní absolventů různých oborů, protože nejenom studenti, ale ani vyučující se spolu neznají

a nevědí, co ti druzí dělají, nemají o tom páru. Poněvadž neexistuje žádný způsob spolužití dokonce ani těch kantorů, natož kantorů a studentů. A univerzita se původně jmenuje univerzita proto, že to je společný život učitelů a žáků, profesorů a studentů. A teprve dodatečně se to převedlo na obory, že to je spolužití oborů, protože se rozpoznalo, že ty obory mají tendenci se rozpadat a kašlat na to všechno ostatní a jenom se zabývat jednokolejně nějakým svým písčím. A kvůli tomu se vlastně založily univerzity, aby tomu tak nebylo.

Tak teď vidíte, v jaké situaci, v jaké době žijeme. Jaký máme parlament, jakou máme vládu. Vláda to mohla blokovat, ale neblokovala. Když parlament něco usnese, proč by se vláda do toho angažovala, má jiné starosti než o nějakou universitu a takovéhle blbosti. Tady je charakteristický zase výrok Klausův, kdy v diskusi mu tam říkali, jak vypadá, teď nedávno ti tři rektori, jeden z nich, ten Hampl. Hanzl, rektor *Vysokého učení technického*, to řekl v televizi, že maximální základní plat vysokoškolského profesora u nás je 10 800. Přičemž takový vedoucí malého oddělení v nějaké bance má 18–20 tisíc. Děvče, které udělalo maturitu a hned po maturitě bylo přijato do banky, dostalo 8 000. Říkal mi to Ctirad John, penzionovaný univerzitní profesor medicíny. Jeho vnučka nastoupila v bance a dostala okamžitě 8 000, což nemá odborný asistent. A když tohle říkali – ne přesně tohle, ale když říkali, že jsou ubohé platy na vysokých školách – tak Klaus se usmál a prohlásil: „No tak když jim to nevyhovuje, tak ať jdou jinam, tam jim dají víc.“ Takováhle starost našeho premiéra o vysoké školy. On by rozpustil ty vysoké školy a teprve až by na trhu byl velký zájem, no tak možná by se dalo zvýšit, ale to musí pak platit studenti. Kdo má zájem tady, aby se studovalo? Klaus už je vystudovaný, on už to nepotřebuje a koneckonců plat má slušný, takže eventuálně může svým dětem zaplatit, když budou chtít studovat.

Takže v této situaci – a není to jenom naše situace, je to situace celého světa – se nedá nic dělat. Samozřejmě, aby bylo jasno: kdyby univerzitní profesori byli lépe placeni než lidé jejich úrovně třeba ve výzkumech nějakých fabrik, nějakých velkých monopolů a tak dále, tak samozřejmě ti největší podvodníci by našli na universitu. Čili universita musí být vždycky míň placena. Ale tohle řve, to nejde prostě. Ale zejména v technických a přírodovědeckých oborech tam těžko podvodník obstojí, když není zároveň dobrý v oboru. Ale v humanitních vědách tam to jde, tam podvodnictví kvete. Čili jediná možnost je platit hůř, aby podvodníci byli pokud možno v politice a v ekonomii. Ať si to ohlídá stát, ať si to ohlídá občan. Kdo by hlídal situaci na universitách? Tam musí každý, kdo dělá na universitě, dělat z přesvědčení. Musí přijmout tu řeholi, že bude pracovat jako blbec a že celkem moc toho mít nebude, bude toho mít míň než ostatní. Ale aby to dělal úplně zadarmo, nebo aby... já nevím, jestli jste četli někdy práci, která je v Rádlově knížce, která vyšla po první světové válce, *Úvahy vědecké a filosofické*, tak tam je také vzpomínka na Bohuslava Raymana. To byla taková zvláštní postava. Bohuslav Rayman říkal svým žákům (a Rádl se podle toho bohužel zachoval), že vědecké kariéře se může věnovat jenom ten, kdo buď zdědil velký majetek a nemá potřebu vydělávat, anebo kdo se dobře oženil a nemá potřebu vydělávat. Ale jakmile potřebuje peníze, tak prostě nemůže dělat vědu. Poněvadž zaprvé bude dělat spoustu jiných věcí, aby si něco vydělal, a na vědě se vydělávat nedá. A zadruhé bude stále v nebezpečí, pod tlakem, že kvůli penězům bude ve vědě dělat spíše to než ono, místo aby dělal to, co má. Na tom něco je. Rádl se bohatě oženil, no ale jak se potom vyjádřil později v jiné souvislosti, říkal: „Člověk má takový dojem, když má malé děti, jaké jsou to géniové, a potom když dospějí, tak je rád, že jsou aspoň v rámci průměrnosti, v rámci normality, takoví ti průměrní.“

[30:30] Bohuslav Rayman a jeho výrok, podle kterého se Rádl bohužel zachoval: Vědecké kariéře se může věnovat buď ten, kdo zdědil velký majetek a nemá potřebu si vydělávat, nebo kdo se dobře oženil a nemá potřebu vydělávat... Vztít si někoho, kdo ještě po mé smrti bude říkat, že největší chyba byla, že jsem se dal na filosofii, to je hrozný osud.

[33:25] Tak se vrátíme. „*Třetí otázka: Co je pravda?* Odpověď: V každém způsobu objímajícího, jímž jsme my, je zakořeněn zvláštní smysl pravého bytí.“ Čili: zůstali jsme někde na půl cesty u Hérakleita. Hérakleitos má ještě jiný zlomek než ten, který jsem citoval. Má tam zlomek, že jsme obklopeni tím, čeho se nadechujeme, a tím, jak se nadechujeme toho, čím jsme objímáni, že se stáváme rozumnými, neboť to, čím jsme obklopeni, má rozum nebo je rozumné. Řecky je to periechein – to, co mě drží kolem dokola, objímá mě. A to překládá Jaspers jako umgreifen – to je dobře germánsky mnohem agresivnější než to periechein. To české objímající je daleko přiměřenější tomu periechein... Je v tom i trochu taková slovanská měkkost, že matka objímá dítě. On tohle Jaspers má na mysli, poněvadž říká „čím jsme obklopováni, objímáni a nesení“. Ale to slovo německé je mnohem méně vhodné na překlad toho periechein než to české objímati.

[36:00] Není to ale jenom u Hérakleita, je to u dalších filosofů... A teď jsou několikeré způsoby objímajícího, toho periechon nebo das Umgreifende. A jedním tím způsobem jsme my, každý z nás. To, co nás objímá, co nás nese – to jsme také my... Oba filosofové existence dávají důraz na ten kořen toho slova ex-sistó... Což je nápodoba toho ek-statis. Ek-stasis je přeloženo jako ek-sistentia. Tedy ten způsob objímajícího je několikerý a tady má na mysli jen to objímající, jímž jsme my... Například ale objímající je celý svět. Ale i ten je sám objímán. Podobně jako my jsme objímáni světem nebo jazykem, ale sami jsme objímající. To, že jsme objímající, není náš výkon. V pozadí je ta křesťanská myšlenka, že jsme sobě darováni. My sami musíme sebe chápat jako dar. Ne jen že my jsme obdarováni, ale my sami jsme darem pro sebe. Tam musíte vidět v pozadí tu myšlenku.

[39:20] Tedy pravé bytí není zakotveno, nemá kořen jenom mimo nás, nýbrž také přímo v nás. Ale v nás ne, jak jsme, nýbrž jak jsme byli sobě darováni, ale jak jsme tím objímajícím... jak jsme tím, co nás objímá, a my se tím máme stát. My k sobě míříme, když sebe předěláváme, upravujeme, když odpovídáme na výzvy „Metanoete“, tak se vztahujeme k tomu svému objímajícímu, k svému smyslu pravého bytí. To jest ke smyslu...

KONEC STRANY A

STRANA B

[0:00] ... k smyslu života, řečeno takovým tím banálním způsobem. Ale tento smysl života je spjat s tím objímajícím, jímž jsme nebo jímž jest. To není to, co jsme. Smysl není dán tím, čím jsme, nýbrž tím objímajícím, jímž jsme – jímž máme být, by řekl Rádl. A ten smysl spočívá v tom, že v každé situaci, pro každého jednotlivce – a to je zase křesťanská myšlenka, křesťanský motiv... Není to tak, že ... každý se má snažit doplížit, doplazit se k tomu smyslu, mít podíl na tom velkém smyslu, který na nás v podstatě kašle. Nikoliv. Každý jednotlivý člověk je oslovován smyslem, který vyvěrá z toho objímajícího, jímž jest. A který ho vede, ho nese – to objímající nese. A táhne a zve, pobízí ho, aby se stal teprve sám sebou. A toto „stát se sám sebou“, toto poslání, to není nic, co by vyplývalo z toho, jak jsme, kdo jsem, jak jsem se narodil. Nýbrž to je jenom nahodilost, okolnosti, materiál, s kterým mám něco udělat. Já jsem ten, kterým se mám teprve stát – v odpovědi na to objímající. Já se mám nechat nést. To není jenom aktivita, to je také odevzdanost.

[2:32] A tedy právě v tom je zakořeněn smysl pravého bytí. Smysl pravého bytí se nevztahuje jenom ke mně. Samozřejmě, že také všichni druzí lidé mají nějaký smysl pravého bytí. Ne každý smysl, pravý smysl. Je jedno, kam to „pravé“ dáme – „pravý smysl svého bytí“ nebo „smysl svého pravého bytí“. Poněvadž to pravé bytí, to je to objímající, nikoli to dané. Tedy a co je pravda? To je ta pravost toho, co nás vyzývá, co chce naši odpověď, co nás vede, co nás zve na cestu. My nevíme, kam, ale je to to

pravé, na které se spolehne. Tady je ta víra. My se spolehne na to jedině pravé, na nic, co je dáno, se nemůžeme spolehnout. A to pravé, to je to objímající, to přicházející k nám. K nám osobně, ne všeobecně, a my se toho musíme nějak doprošovat. Každý je osloven sám o sobě.

[4:00] My nemůžeme říct, že ta pravda je osoba. A nedělejte si z toho hned zákop pro svou teologii, abyste neříkali „Ale Pánbůh je osoba“... Takže pravda – to nejde. My o Bohu také nemůžeme říct v plné váze, že to je osoba. Co my víme? Že to je v Bibli? No to je blbý překlad něčeho, co původně znamenalo něco jiného. To, čemu říkáme persona, osoba, to byla maska. Bůh je jediný a má tři podoby – tři masky, a tomu se říká tři osoby. Proč zrovna tři? Třeba dvacet. Nebo čtyři. To záleží na něm. Kdykoli si může vzpomenout a přijmout novou masku. A to nepřipouštíme. To je výzva pro vás teology, abyste si tohleto také pustili hlavou. Já to netvrdím, já kladu tuhle otázku. Filosof nemůže nikdy nic tvrdit, poněvadž ví, že nic neví.

[5:25] Ale my víme, že Bůh se vztahuje ke každému z nás osobně, individuálně, k nám, k našemu jménu. On nás zná ze jména. A to platí o té pravdě také. My nevíme a nemáme právo ani filosoficky říkat, co to je pravda. My o ní vždycky můžeme mluvit jedině tak, že vlastně mluvíme o něčem jiném a nepředmětně se pokoušíme nějak vyložit něco o pravdě. Proto vlastně to slovo pravda by se také mělo zakázat. A možná, jestli se ujme příliš, tak ho bude potřeba zakázat. A bude snad jeden velefilosof, pokud se něco takového někdy zorganizuje – myslím, že ne nikdy –, tak ten bude mít právo někde v koutku své komůrky říct to slovo jednou za rok. A jinak se to bude trestat.

[6:36] Ale my víme jednu věc: že každý z nás je osobně oslovován pravdou a že má dávat pozor, že nesmí spát, musí mít své lampy připravené a musí být připravený, až ho ta pravda osloví. A když to propase, tak nic mu nezaručuje, že svatba se odloží nebo že se pro něj, kvůli němu bude opakovat znova – ne.

[7:11] Tak to jsou ty první necelé dvě řádky. A pak jsou ještě další dvě a půl řádky, kde se říká: „V *pobývání* je pravda jakožto bezprostřednost smyslově přítomného, jakožto vitální užitečnost, jakožto instinkt, jakožto to, co je praktické a oportunní.“² Teď se tady vlastně mluví – jak jsem říkal, o pravdě vlastně nemůžeme nic pořádného říct, ale jak se pravda projevuje? Jakési náznaky, jakési signály, že jde o pravdu – kde je můžeme trochu rozpoznávat? Ne ztotožnit s pravdou – nikdy. Ale rozpoznávat. A tak Jaspers říká, že ta pravda se projevuje na různých rovinách. A tak ta první rovina je rovina *pobývání*. Co to je? To je *Dasein*, to je překlad slova *Dasein*. O tom jsme léta diskutovali, jak to vlastně u Jasperse máme překládat. Patočka zavedl pro *Dasein* u Heideggera slovo „pobyt“. Je nesmysl, když už je to zavedeno, toho použít pro Jasperse, protože to by mýlilo. U Jasperse to má význam úplně jiný, je to jiný význam toho slova. Jaký význam? Má to význam, které je nejpřesněji přeložitelný do češtiny nefilosoficky nebo filosoficky takovým pokleslým významem opatřené slovo *existence* – to jest *výskyt*. *Dasein* je *výskyt*. Když se zeptáme, jestli kůň je, třeba kůň Převalského, jestli je, tak můžeme myslet, jestli vůbec na této zemi je kůň Převalského... Když se zeptáme, jestli blboun nejapný je, tak teď se musíme ještě rozhodnout, jestli myslíme živého, anebo mrtvého, neživého. Živý není, mrtvý je vycpaný v Národním muzeu. Poslední blboun nejapný, pěkně vycpaný, takový velká husa. Já teď nevím, jak je to latinsky – to druhé je *ineptus*, ale to první... Prostě nějaký blbec neschopný, nemůžu si teď vzpomenout...

[10:58] Tedy to „jest“ má takových významů, že vlastně nevíme, v jakém smyslu – musíme to rozlišit. Do toho nám ještě různí filosofové přicházejí s různými nápady jako třeba Rádl, že vedle toho, co jest, zavádí ještě to, co má být, a to je skutečnější než to, co jest, a takovéhle zmatky. Tedy aby bylo jasno,

² Tamtéž, s. 23.

když se ptáme, zda je tento konkrétní kůň Převalského – samozřejmě tam se vedou daleko přesnější matriky, než se vedly, pokud jde o lidi. To jsou matriky: u každého koně, kterého tam vidíte, můžete rejdit a tam najdete několik generací zpátky všechny příbuzenské vztahy... Je to celosvětová kronika nebo kniha, kde se každý zapisuje, a pod jménem... Každý jednatel musí být odlišen, a až to bude možné, tak bude přesná mapa jeho chromozomů, genů a podobně.

[12:30] Tedy když se ptáme, zda jest ten konkrétní kůň, tak se ptáme po jeho Dasein. Proto tam je to „da“. Absurdní je to překládat jako tu-bytí. Není to jenom česká vymyšlenost, ale třeba jezuita Richardson, který napsal tlustospis o Heideggerovi, americký jezuita, tak překládá to Heideggerovo Dasein jako „there-being“. Otázka je, proč ne „here-being“, protože „da“ je „here“, nikoli „there“ – „there“ je „dort“. Prostě tam dal „tam-bytí“. Ale koneckonců je to totéž, protože jde o tu jedinečnost, výjimečnost. Dasein nemůže mít člověk vůbec, ale jenom tento konkrétní člověk nebo tento konkrétní neandrtálec, tento konkrétní kůň Převalského. Na úrovni Dasein, toho konkrétně žijícího a žijoucího individua se pravda – a teď je otázka, to tam už dáváme – se ukazuje? se jeví? – ne, tady je, že je. Je redukována, ale je. Není to jako celá pravda, ale ta pravda se uskutečňuje, ta pravda se stává – to najdeme jinde, to nekládám, třeba z Janova evangelia. Tohle zase má Jaspers z křesťanství, aniž o tom ví, aspoň nikde to nezmiňuje – což kdyby to věděl a nezmiňoval, to by bylo ještě horší. Ta pravda je nebo mohli bychom říci stává se na té úrovni Dasein – jenom na této úrovni, ne na ostatních úrovních – jakožto bezprostřednost smyslově přítomného. Ne to, co jsme někdy viděli, ale co právě teď vidíme. Poněvadž paměť, ta už to prostředkuje. My si to můžeme pamatovat dost blbě... Posléze si pamatujeme, jak jsme to říkali, a ne, jak to bylo.

[15:53] To je jedna věc. Za druhé: jakožto vitální užitečnost. To je něco nezbytného nebo aspoň potřebného pro život sám. Třeba potrava je vitálně nezbytná, vitálně užitečná. ... V té vitální perspektivě je to cosi, co má přechod povlovný.

[16:40] Jakožto instinkt. Tedy instinkt je něco, kde na nízké úrovni má také co dělat pravda. ... Když taková vosička chce nevyhynout..., tak ona musí najít tu správnou housenku. No to když my chceme najít tu správnou housenku, tak tam vždycky musí kus pravdy být, tak proč by tam nemohl být u té vosičky? A teď ji musí ještě správně píchnout, aby ji nezabila... Ty larvičky musejí správně vyžít tu ochromenou housenku... ta musí zůstat pořád živá, to je živá spižírna, a teprve poslední sežerou to životně důležité...

[Otázka z publika]

LvH: Celý vývoj živých organismů, to je také otázka pravého a nepravého... Když je antilopa líná, tak ji dostane ten leopard nebo tygr...

[20:20] No tedy jako instinkt. Tady jsem vám chtěl jenom ukázat, že to má smysl, mluvit o instinktu o pravém a nepravém. – „Jakožto to, co je praktické a oportunní“ ... Na úrovni lidské už to je podezřelé, ale na té úrovni Dasein...

[21:25] Tak to je pobývání. Pak tam je „ve vědomí vůbec“... „Ve vědomí vůbec je pravda jakožto nerozpornost toho, co je ve všeobecných kategoriích předmětně myšleno.“³ Předmětně myšleno. Tak jednak vidíte, že hned se myslí na to, že taky je možné něco myslet jinak předmětně, a za druhé, že se tím myslí logická nerozpornost. Pravda na této úrovni se projevuje také tou nerozporností. U vosiček nemůžeme o nerozpornosti mluvit. Tady se tím myslí ta klasická školská logika.

³ Tamtéž, s. 23.

[22:45] Potom třetí: v duchu. „V duchu je pravda jakožto přesvědčení o idejích.“⁴ ... Pro něj idea je ta vedoucí, ženoucí idea. To je něco skoro živého. A to přesvědčení, to je, že se stáváme svědky té ideje. Ale není to nejšťastněji formulováno... Přesvědčení není nikdy soukromé. Přesvědčení může mít jenom ten, kdo se stal očitým a ušitým svědkem toho, jak to je. ... Svědek je ten, kdo to sám nahlíží a nemusí se na nikoho odvolávat. Přesvědčení, to je, že jsem se stal svědkem. Já jsem to nahlédl. Můžete být přesvědčeni o tom, že Pýthagorova věta platí, ale jedině tehdy, když jste to pochopili... Přemlouvání a přesvědčování jsou dvě naprosto odlišné věci.

[25:38] A posléze čtvrtá úroveň je existence. Ovšem to je existence nikoli ve smyslu výskytu, jak to běžně máme v jazyce – to je ta ek-sistence. „V existenci je pravda jakožto autentická víra.“⁵ Najednou tam máme tu víru. „Víra znamená vědomí existence ve vztahu k transcendenci.“⁶ Tak vykládal jsem Jasperse, že tam jsou vady. Víra že znamená vědomí existence – to je nonsens, to znamená, že víra je jenom u člověka. A my jsme si říkali, že víru musíme předpokládat i u mravenečka. Aspoň doufám, že jsem to říkal. ... V Bibli máme žalm, že víra roste ze země a spravedlnost z nebe, navzájem se setkávají a dají si políbení. A protože tam se to dá překládat taky jako „pravda vyrůstá ze země“... Tedy chyba je, že to je „vědomí existence“...

[27:40] Snad by bylo třeba tady dodat, že podle Jasperse člověk, jak se narodí a jak vyrůstá ve společnosti a tak dále, tak je pouhé Dasein a jenom možná existence. To znamená: on není automaticky existencí, on se existencí má stát. Každý člověk je Dasein, ale on má jakousi povinnost, má úkol stát se existencí. A existencí se člověk stává, říká Jaspers, v takových krajních situacích. On tomu říká „mezní situace“, Grenzsituationen. ... Ty mezní situace jsou těžká choroba, boj... Dá se to trošičku vulgarizovaně, takže to vezměte v úvahu. Ale kdo neprošel žádnou těžkou chorobou, kdo nemusel hájit svoji existenci na život a na smrt, kdo nenasadil sám sebe v zápase, tak není dost člověk, nestal se ještě existencí. Proto je dobře, když už malé děti se setkávají se smrtí, aspoň u těch druhých, když se setkávají se smrtí. Lidé, kteří nikdy nebyli nemocní, jsou takřka nesnesitelní – oni se jakoby neprobudili. Toto má na mysli, když říká, že se musí stát existencí. A existencí se člověk stává v těch mezních situacích, kdy zároveň troskotá.

[30:30] To je důležité v několika ohledech. Za prvé: není důležité vyhrát v tom boji. Když se dostanete do zápasu, tak není důležité vyhrát, ale nasadit. Vlastně i ten vítěz vždycky prohrává. Není vítězů, jsou jenom dočasní vítězi. Někdo to vydrží jako Navrátilová vyhrávat řadu let, pak začne prohrávat, tak odejde. To je věc, kterou si musí člověk uvědomovat. Patočka to jednou interpretoval v té *Evropě, Platón a Evropa*, přehnaně, mně se to nelíbí – to je vliv Heideggerův – že život lidský je tragický, protože vždycky špatně skončí smrtí. To je myslím chybné vidění. ... I když člověk promarnil celý život a přichází smrt, tak se může stát člověkem. Jde o to, že do poslední chvíle... To je z vulgarizované řečeno, ale něco na tom je, že i ten dělník, který přišel pracovat na tu poslední hodinu, tak dostane odměnu. Odměnu dostane jenom ten, který nikdy nepřišel. Ale to zase křesťani demokraticky orientovaní říkají: ale každý vždycky někam přijde. Ale to není pravda. Kalvín byl velmi tvrdý a já jsem nakloněný více Kalvínovi než Lutherovi. Ta predestinace má v sobě něco, co je třeba vzít vážně. Ne že člověk proti ní nemůže nic dělat, ale že když nic neudělá, tak je všechno ztraceno. Jsou případy, kdy i Ježíš o tom mluví, i když ne takhle doširoka, a říká: hřích proti duchu svatému. Ježíš nepřišel vykoupit ty, kteří se dopustili hříchu proti duchu svatému. Nikdo to takhle neříká, ale to dává jediný smysl. Jim

⁴ Tamtéž, s. 23.

⁵ Tamtéž, s. 23.

⁶ Tamtéž, s. 23.

nebude odpuštěno. Co to je, to je další věc. My se můžeme snažit to pochopit, ale nikdy nevíme, poněvadž rozhodující bude interpretace posledního soudu.

[34:08] Tedy v existenci je pravda jakožto autentická víra. Podle Jasperse existenci se člověk stává v mezní situaci, kdy troskotá. Tam totiž nelze překročit. Tam troskotá, že naráží na tu mez, a přes ni nemůže. To byla příležitost pro teologické interpretace Jasperse, které tam zavedly něco, co je u Kierkegaarda. Jaspers to nemá rád, on odmítá zjevení, to znamená: odmítá také myšlenku, že tu zed' může někdo nabourat z druhé strany. To je právě – Myšlenka Kierkegaardova spočívá v tom, že – Ta existence v novém chápání, to je právě myšlenka Kierkegaardova. To nevynašel ani Heidegger, ani Jaspers. Oba jsou závislí na Kierkegaardovi. Kierkegaard objevil filosoficky Jaspers ještě v době, kdy sám nebyl filosofem. Kierkegaard ho vlastně přivedl k filosofii, dá se říct, protože ještě v *Psychologie der Weltanschauungen* o něm píše z psychologického hlediska, tím pádem to musel prostudovat... Doktoři mu doporučili, aby přešel na filosofickou fakultu na psychologii, protože to je méně fyzicky náročné... A hned dostal nějakou objednávku, napsal obrovskou knížku *Psychologie světových názorů* – psychologie Schopenhauera, psychologie Kanta. ... Doživotně byl tím interesován, protože on napsal například o Leonardovi krásnou knížku Leonardo jak psychologický případ. ... Prostě setkal se s Kierkegaardem, zároveň znal trochu Kanta, tak se pustil pořádně do Kanta, protože Kierkegaard vlastně není pořádně filosof – stejně jako Nietzsche... Musíme být na to přísní, spoustu lidí vyřadíme z dějin filosofie. To je takový okraj, ale jsou strašně důležití. Nemůžeme je vyřadit tak, že jsou nedůležití, nedůležití jsou velmi často právě ti filosofové...

[38:30] Po smrti Hegelově ti filosofové stáli za pendrek. Je pár filosofů, kteří stojí za to, ale je to vlastně až na přechodu tohoto století a 19. století. Ale to 19. století jsou jinak samí takoví druhořadí filosofové. A přesto jsou strašně důležití, nemůžeme si 20. století představit bez Nietzscheho. Bez Kierkegaarda není myslitelná dialektická teologie, nejen Barth, ale taky Gogarten, Brunner, ale také ortodoxní myslitelé, Berdajev, Šestov... Každý o tom Kierkegaardovi nějak píše.

[39:55] Pak je třeba jmenovat taky Marxe, který na rozdíl od nich toho filosoficky skoro nic nenapsal, jenom mladý Marx pár toho napsal. Kierkegaard, Nietzsche – ti sepsali takových věcí, že je životní úkol to přečíst. Jak to vůbec mohli napsat, se člověk diví... Navíc dvě třetiny toho, co Kierkegaard napsal, za jeho života nikdy nevyšlo, to jsou jenom jeho zápisky, které vydali Dáni v Papyrer a ostatní národy z toho dělají jenom výcucy, jenom si vybírají... Naproti tomu Marx skoro nic. Taky toho je spousta metrů, ale filosoficky to máte první dva svazky. Ten Marx ovlivnil spoustu filosofů, a to ne přímo. Někteří, například Heidegger tvrdě odmítal, že byl kdykoli něčím ovlivněn, a přesto třeba Lukács velmi přesvědčivě tvrdí, že evidentně byl mladým Marxem ovlivněn. A ono je docela možné, že oba mají pravdu... Myšlenky se chytají taky ze vzduchu. Většina lidí má v hlavě jenom to, co chytli ze vzduchu. Podle toho to taky vypadá... A zase nemůžeme říct, že Marx je filosof.

[42:18] Přetáhli jsme to už? Ještě ne, takže já bych ještě na závěr přečetl ten úplný začátek druhé přednášky. „Od filosofie se očekává přesvědčivý vhled rozvažováním, něco, co každý určitě nahlédne jako správné a pak může vědět, a nemusí věřit.“⁷ Tady je vidět ta závislost na křesťanech, kteří to pěkně zvorali. „Filosofie se skutečně neodvolává na žádné zjevení a na žádnou autoritu.“⁸ Jak tohle může říct filosof, který ví, že *aisthesis* je něco, bez čeho filosofie nemůže být? Odkud má myšlenky – on si je vymýšlí? Ne, myšlenky na něj padají jako nápady. Jakkoli být bez zjevení? Už to, že něco vidíme, je proto, že se nám to vyjevuje, a vyjevovat se to může určitým specifickým lidským

⁷ Tamtéž, s. 21.

⁸ Tamtéž, s. 21.

způsobem, jedině když je to v říši jazyka. Co nedovedeme pojmenovat, tak vlastně nemůžeme poznat. Jdete po louce a vidíte, že tam jsou kytičky. Tamhle je kohoutek luční, tamhle psárka. Když neznáte jména, tak louka je louka – to je nějaké poznání? Svět je svět... Vy to musíte pojmenovat, a proto Adam musel pojmenovat každé zvíře, každou rostlinu – bez toho by vlastně nebyly, pro Adama a pro nás.

[45:08] Tedy zjevení musíme chápat velice široce a v tomto smyslu nechápu – aspoň kdyby to nějak rozlišil... Neodvolávat se na žádné zjevení – to je nonsens, to je scholastika, že všechno si musíme vymýšlet a z toho to vyvozovat... Vždyť abych si to vymyslel, tak musím mít nápad. A navíc: jak by filosof mohl nějakou filosofii pěstovat, kdyby neměl nic kolem nebe, kdyby neměl základní zkušenosti? A to je všechno vyjevování. Jak bychom mohli udělat nějakou zkušenost, kdyby se nám věci nevyjevovaly? A nejenom věci, to je právě ten problém, to předmětné, nýbrž nám se vyjevují situace, nám se vyjevují vztahy mezi lidmi, nám se vyjevuje taky budoucnost, nám se vyjevuje to, co ještě není, ale vyjevuje se nám to, co by mělo být – to se nám všechno vyjevuje. Jak bychom se mohli obejít bez zjevení nebo bez vyjevování? Něco jiného je teologická interpretace, to zas bychom museli říct, co říká některý pořádný teolog, a teď kritizovat, co to je. Já tady mám takovou základní námitku, že teologa, který chce zachránit samostatnost teologie tímto formálním trikem, že teologie pracuje se zjevením, se ptám, jestli tím chce říct, že filosof nemá přístup ke zjevení. Má, nebo nemá filosof přístup ke zjevení? A abych tuto otázku mohl klást, tak musím odmítnout...

KONEC STRANY B